

MILITARIZMUS ÉS POLITIKA JAPÁNBAN

EURÓPA állandóan feszült és gyorsan változó politikai légköre hozza magával, hogy a Kelet-Ázsiában lejátszódó események nálunk többé-kevésbé másodrangú jelentőséggel bírnak és az érdeklődést csak rövid ideig képesek lekötöni. Pedig már a „Távolkelet“ megjelölés is mindinkább tisztán földrajzi fogalommá válik és az Ázsia és a Csendes-óceán felett való egyeduralomért folyó harc máris érezteti politikai és gazdasági hatásait Közép-Európára is. A Távolkelet forrongó színpadján évtizedek óta Japán küzd az első szerepért, egyre fokozódó szívóssággal és hevességgel. Ha erre való hivatottsága nem nyugszik is történelmi alapon és lakosainak száma is aránylag kicsiny — Kína mindkettőben túlszárnyalja —, viszont erre kényszeríti túlnépesedése, de predesztinálja erre szerencsés szigeti fekvése, mely Angliára emlékeztet és duzzadó, el nem használt nemzeti és faji ereje.

Japán a világháború óta, de különösen amióta az ázsiai kontinensen való hatalmi terjeszkedésének újabb korszakába lépett, melynek legfontosabb állomásai Mandzsúria és Jehol gyors meghódítása, majd a Mandsukuo császárság felállítása, jelenleg pedig Észak-Kína elszakítására irányuló törekvése, egyre növekedő kül- és belpolitikai válságok színhelye. A súlypont inkább a belpolitikára esik, bár szoros összefüggésben van a japán nemzet külpolitikai célkitűzéseivel. A belső válság okait viszont nemcsak a megoldatlan mezőgazdasági kérdésben kell keresnünk, sem egyedül társadalompolitikai vagy pénzügyi téren, de nem is egyedül a katonapárt vagy a haderő tisztikarának egyeduralmára való törekvésében, hanem nacionalista, szociális és imperialista törekvések sajátos összességében.

A japáni belpolitika utolsó hónapjainak legkimagaslóbb eseménye a január végei parlamenti válság volt. A hadsereg megbuktatta ultimátumszerű követelésével a Hirota-kormányt és új kormány megalakulását erőszakolta ki. A japán katonáknak eme újabb forradalmi és látszólag fegyelmezetlen, függelemsértő fellépését nem lehet és nem szabad európai szemmel és mértékkel megítélni. Elsősorban nem szabad elfelejtenünk, hogy Japán alig egy emberöltő alatt egy aránylag kicsiny, majdnem középkori, feudális államból, amelyben a samuraiaké¹

¹ Szerény kisnemesek; bátor és önzetlen harcosok és hazafiak, mint lehettek a középkori európai lovagok. Őket, erkölcsüket és életfelfogásaikat követik a mai japán katonák.

volt az első szó, modern nagyhatalommá vedlett át, szinte átmenet nélkül. Érthető tehát, ha népjóléti, gazdasági és kormányzati vonatkozásban a Szigetország még nem találta meg a teljes belső egyensúlyt. Sem az állam mint olyan, sem a japán nép többsége. Mindkettő fél lábbal már a mai korban áll, a másik lába azonban még néhány századdal visszamaradt. A japán lélek eme ingadozása — sőt harca — hagyományok és a jelen kor követelményei között, jellemző az ország és az egész nemzet belső életére. Ha ehhez még hozzávesszük a japániakat jellemző fanatikus, vallásos és misztikus elemektől átszőtt dinasztikus érzésüket, faj- és hazaszeretetüket, úgy máris jobban megérthetjük mindazt, ami Nipponban jelenleg folyamatban van és még egyhamar nem fog nyugvópontra jutni.

JAPÁN BEL- ÉS SZOCIÁLPOLITIKÁJÁNAK egyik legkomolyabb, sőt talán sorsdöntő problémája az agrárkérdés. A Szigetország nagy része hegyvidék; területének alig 16—17%-a termőföld, ami kb. 5 millió ha-tesz ki. Ezen a területen kerekén 5 millió család él, azaz 30 millió ember, úgyhogy egy-egy családra alig jut több, mint egy ha művelhető terület. Fokozottabb belső gazdálkodást, mint amilyent a japán földművesek végeznek, már nem lehet elképzelni, végrehajtása is nehézségekbe ütköznék, mivel pl. a kellő mennyiségű trágya nem áll rendelkezésre. Megállapították 1925-ben, hogy a kisgazdák 73%-a, kevesebb mint 1 ha-on és 50%-a még egy fél ha-nál kisebb területen gazdálkodott. Idegen kézben volt ellenben a művelhető terület 46%-a. Így a gazdatársadalom 42%-a kis-, jobban mondva törpebirtokos, mely további földet bérelni kényszerül, 26%-a pedig saját földdel egyáltalán nem rendelkezik, hanem csupán bérelt földön gazdálkodik. A bérösszeg általában a termés 30—60%-át teszi ki. Kölcsönöket, jelzálogokat a gazda nem igen kap. Érthető ilyen mostoha életviszonyok mellett a gazdatársadalom — azaz 30 millió japán ember! — rettenetes nyomora, elégedetlensége. A selyemtenyésztés mint mellékfoglalkozás, már szintén nem jön tekintetbe, mióta Japánban a műselyem nyomult előtérbe. A másik megoldás, a városba való költözködés és munkaalkalom keresése, ennél fogva a gyakoribb eset, annál is inkább, mivel az ipari munkás kb. 25%-kal többet keres, mint a földműves, de viszont háztartásának kevesebb tagját foglalkoztathatja. A városba való törekvésnek azonban súlyosabb hátránya az, hogy így állandóan emelkedik a munkakeresők, de egyúttal a munkanélküliek száma is.

Japánban azonban, amint látni fogjuk, az agrárkérdés nemcsak fontos szociális, hanem egyben igen komoly nemzetvédelmi probléma is.

A japán katonaság egyharmada ugyanis földműves, illetve a tengerészeméi a szegény tengerparti lakosság soraiból kerül ki. A tisztek nagy része is vidékről, a faluból származik. Ez a tény adja meg a japán agrárkérdésnek nagy jelentőségét, amely túlnő a Szigetország határain és világproblémává válhat. És ez a szoros összefüggés katona és paraszt között, ez az együttérzés a nélkülöző, éhező földművesek és az ősi, lovagias és igazságos samurai szellemben nevelt hadsereg

között: ez a tulajdonképpeni kiindulópontja Japán belső válságának, de hatalmi terjeszkedésének is. A szamurai nemes, de szegény volt, és szegény a mai japáni tiszt is, mivel a fizetések közismerten igen szerények. Körülöttük időközben az iparosítás száguldó ütemben fejlődik és óriási vagyonok keletkeznek rövid idő alatt, ők pedig — a tisztek és katonák — a mechanizált új kornak csak hibáit és káros következményeit látják. A nagyvárosok díszes márványpalotáiban az újjgazdagok európaias színezetű, nagyúri életet élnek, ugyanakkor amikor künn a falvakban, a tanyákon és a tengerparton szüleik és testvéreik a megélhetésért küzdenek, sőt igen gyakran éheznek. A „Busido“ (katonák útja a dicsőség felé), a szamuraiaknak ezen ősi erkölcsi törvénye, melyet minden tiszt magára nézve irányadónak tekint — a harcos erények mellett az elnyomottak támogatását és a társadalmi igazság mellett való harcot is követeli. Így lesz a vidékről származó katonatisztból és közkatonából egyrészt izzó nacionalista, másrészt vad ellensége a kapitalizmusnak és a jelenlegi társadalmi rendnek!

Sok híres, magasrangú tiszt — többek között Araki tábornok volt hadügyminiszter, a fiatal tisztek eszményképe — ugyancsak földművescsaládból származik. A kapocs katonatisztek és a falvaikba visszatérő volt katonák között sosem szakad meg, sőt állandó. Előbbiek figyelemmel kísérik volt alárendeltjeik életsorsát, jó tanácsokkal látják el, munkához, kölcsönökhöz stb. juttatják őket. A „Katonaviseltek Egyesülete“ 7—8 millió tagot számlál és így a birodalomnak egyik legkomolyabb és legszámottevőbb társadalmi szervezete. Minden katonának és volt katonának pedig a főkívánsága és vágya egy: új föld hódítása, új megélhetési lehetőségek teremtése szűkolkodó honfitársai részére! De nem egyedül a békés gazdasági terjeszkedés lassú módszerével, hanem ősi szamurai módra, nyűt harcban, fegyverrel a kézben. Mint látjuk, a megoldatlan agrárkérdés tehát Japán bel- és külpolitikájának egyik sarkalatos, döntőjelentőségű problémája.

A katonák figyelme azonban a munkásokra és a nagyvárosok sok százezernyi proletárjára is kiterjed, azoknak életszínvonala emelésére és a nemzeti gondolat megnyerésére.

A gyári munkások keresete, mint már más helyen feltüntettük, jóval magasabb, mint a mezőgazdasággal foglalkozóké, de viszont kevesebb, mint Európában. A japán kivitel nagy sikerét — „dumping“ — az alacsony munkabérekre, illetve a japáni munkások alacsony életszínvonalára vezetik vissza. Japán hivatalos részről szembe szállnak ezen általános felfogással és kiemelik, hogy „a japán munkás nem kisebb igényű, mint más nemzet munkása, ellenben kevesebbet ad ki élelmezésre (éghajlat, növényi táplálkozás), amellet szorgalmasabb, ügyesebb és nagyobb a munkahűsége“.

Így lettek tehát Japánban katonák a forradalmi gondolatok zászlóvivői. Azonban ezt a különös jelenséget, amely annyira elüt a mi megszokott katonai formánktól és a katonai fegyelemtől Európában alkotott fogalmaktól, amint mondtuk, nem szabad a mi mértékünkkel mérni. Már azért sem, mert a japán haderő társadalmi és közjogi helyzete — erre még rátérünk — más, mint a nyugati országokban. Mikor ugyanis a XIX. század második felében Meiji császár

letörte a „sogunok“ (majordomusok, főurak és hadvezérek voltak) gyámkodását és saját maga vette kezébe a hatalmat, első tanácsadói a régi szokásoknak megfelelően a legkiválóbb katonák, „daimiok“ (hűbérurak) és szamuraiak voltak. Később, amilyen mértékben a nyugati kultúra az országban tért hódított, polgári egyének szaktanácsait is ki kellett kérnie. És pedig nemcsak tudósok és államférfiak, „genro-in“-ok, hanem, az ipar és kereskedelem fejlődésének megfelelően, szóhozjutottak pénz- és iparemberek és kereskedők is, a „choshi“-k. A haderő ezen új állami és társadalmi tényezők előretörését gyanakvó szemmel nézte, különösen mikor a parlamentarizmus bevezetése után 1889-ben az oligarchák által választott és támogatott képviselők befolyása az államügyekre mindinkább nyilvánvaló lett.

Nézzük meg, hogy kikből áll ezen hierarchia, amely ellen a katonatisztek ellenszenvé irányul és amely oka — angol felfogás szerint is — a legutolsó parlamenti válságnak.¹ Az egész ipart és kereskedelmet az új japán korszak első évtizedeiben — múlt század második fele — a kormány irányította és pedig, ami igen érdekes, a modern tervgazdálkodás elvei szerint. A nép amellettt akkor minden, bármi téren végzett munkát az állammal szemben való kötelességének tekintette. Néhány kiváltságos cégtől, illetve családtól eltekintve, akiknek tagjai a világot bejárták és külföldi tapasztalatokra tettek szert, a japán nép zöme kevés érdeklődést mutatott a modern ipar, kereskedelem és pénzforgalom nagy gazdasági és érvényesülési lehetőségei iránt. Mikor tehát a múlt század 90-es éveiben az állam feladta monopolisztikus politikáját, akkor a nagy állami üzemek és vállalatok természetesen annak a néhány családnak monopóliumává váltak, amelyek a megfelelő tudás, tapasztalat és pénz felett rendelkeztek. Japán ipari és pénzügyi világában az első helyet a Mitsui-család foglalja el, melynek üzleti hagyományai a XVII. századba nyúlnak vissza. A nemzeti vagyonnak 40%-a az ő kezében van, míg a másik 60%-ot 3—4 család birtokolja: Mitsubisi, Sumitomo, Okura, Okazaki — iparosok, hadseregszállítók, bankárok.

A Mitsui bárók pénzügyi hatalmának megvilágítására szolgáljon néhány számadat: Mitsui bárók a japán imperializmus inkarnációi; a 17. század óta gazdag szamurai-család; ők gyarmatosították Formosát, Sachalint. Súlyos milliókkal ők viselik a Kína és Szovjet-Oroszország elleni propaganda költségeinek oroszlánrészét. Személyes vagyonukat kb. 1½ milliárd márkára becsülik; 224 vállalat (ipar, hajózás, újságok stb.) áll ellenőrzésük alatt, amelyeknek a tőkéje 4½ milliárd márka. Nagy jöltevők. Tokiói jóléti intézetükben számos alkalmazott működik. Munkásaik a vállalatok nyereségén részesednek. A Magyar Nippon Társaságot is ők támogatják. Hogy Mitsuiék ilyen hatalmi eszközök mellett a kormányzatra és a parlamentre befolyással bírnak és pedig az általuk támogatott politikai párt és a sajtó útján, szintén természetes.

Ha most ezzel kapcsolatban mindjárt áttérünk a japán parlamentarizmusra, úgy ami a főpártokat illeti, a Szeiyukai-párt, amelyet annak idején a bölcs Ito herceg alapított, konzervatív és kormánytámogató, de azért nincsen pontosan körülírt programja. A második nagy párt a Minszeito, Japánban a liberalizmust képviseli, de az

¹ The Economist, 1937 február 13.

ő programja sincsen élesen meghatározva. Bizonyos fokig ellenzi a hadsereg túlkapasait és inkább a gazdasági terjeszkedést pártfogolja. Számottevő párt még a japán „Imperialista Egyesület“, szélsőséges nacionalista irányzattal; főembere Araki tábornok, amellet közel 5 millió tagja van. Jelentős szerepet játszik még Japán politikai életében a bürokrácia és a tisztviselői kar. Kisebb részük inkább a mérsékelt irányzat híve, míg nagyobb részük a hadsereget, illetve annak imperialisztikus politikáját támogatja.

Visszatérve a japán katonák, illetve a hadseregnek nekünk mindenképpen szokatlan és idegenszerű beavatkozására az államügyek irányításába, elsősorban azt kell leszögeznünk, hogy annak — mint már említettük — alkotmányos, törvényes és történelmi alapja van. Mikor Japán 1889-ben áttért az alkotmányos kormányzatra, Meiji császár úgy döntött, hogy a haderő nem eszköze a váltakozó kormányoknak, hanem inkább „egy hatalmas családi tanács tagja“ és mint ilyen a császárnak egyedül van alárendelve! Az alkotmány megfelelő szakaszai meghatározzák a továbbiakban, hogy egyedül a császár dönthet béke és háború felett — parlament vagy miniszterének hozzájárulása nélkül is. A had- és a tengerészeti ügyek élén csak tényleges katonatiszt állhat. A japán vezérkar katonai vonatkozású kérdésekben függetlenül a külügyminisztertől dönthet, még akkor is, ha ebből nemzetközi bonyodalom keletkezne. A haderő a kormánnyal és a parlamenttel szemben semmi tekintetben sem felelős. A császár-isten (vagy isten-császár) a japán katonának nemcsak legfelsőbb, hanem egyetlen és kizárólagos hadura. Az ugyanakkor kiadott császári kéziratnak pedig legfontosabb része így hangzik: „A fegyveres erő legfelsőbb vezérlete a mi kezünkben van. Azt soha senkire át nem ruházzuk. A mi viszonyunk hozzátok igen szoros lesz, ha mi megbízhatunk bennetek, mint családunk tagjaiban, és ti mireánk úgy fogtok tekinteni, mint annak fejére!“

Így érthetővé válik, hogy a hadsereg pártokon, parlamenten és kormányon felül érzi magát és az államügyekbe való beavatkozását indokoltnak, sőt jogosnak tartja. Ha ezen felfogáshoz még hozzávesszük a tisztek és katonák már vázolt gondolat- és szellemvilágát, — így a császári családot Amaterazu napistennő közvetlen leszármazottjának tekintik és tisztelik —, úgy már inkább érthetővé válik a haderő politikai téren való megmozdulása. Úgyszintén az a nagy elvi ellentét tábornokok és iparmágnások, militarizmus és kapitalizmus között, valamint a nagy nemzeti és politikai célkitűzések elérése körül a két tábor között lappangó ellentéteket illetően.

Dr. F. Bodinus „Der Vormarsch Japans“ című könyvében ezeket írja: „A parlamentáris rendszer és vele a nyugati liberális befolyások végüket járják. Helyükbe ismét előtérbe lépnek az ősi busido erkölcsök, a férfiaság, a harckészség — egyszóval a heroizmus a materializmussal szemben. Ennek a mozgalomnak, új politikának előharcosa a japán katona, aki ismét a földműves osztályt akarja felemelni a régi helyére, mint a nemzet gerincét — a túlságosan pártolt gyáriparral szemben.“

Dr. H. Schnee személyes tapasztalatok alapján (követ volt Tokióban, majd a Népszövetség által kiküldött Lytton-bizottság német tagja) ezeket írja „Völker und Mächte im fernen Osten“ című művében:

„A katonaság hatalmi pozíciója Japánban igen jelentős tényező. Araki tábornok a fiatal tisztek eszményképe ... Távolkeleten nehezebb mint Nyugaton annak a megállapítása, hogy a tulajdonképpeni hatalom hol és kinél van, hol kell keresni azon hajtóerőket, amelyek ezen tervek és célok mögött rejlenek. Komoly figyelők azt állítják, hogy az erőközpont a fiatalabb vezérkari és csapattisztek körében van. A falu és a földműves osztályok nacionalista mozgalma mellettük van. A szélsőség felé hajló hazafiak ellenszenvvel viseltetnek a politika, az ipar és a pénzügy terén észlelhető újszerű jelenségek iránt és a régi Japán egyszerűséghez való visszatérést követelik. Ha ezek az eszmék egyeseknél fanatizmussá fokozódnak, politikai gyilkosságok a sajnálatos következmények“.

A fiatal tisztikar és a katonai pártok politikai programja, mellyel az egykori boldog patriarchális időköt akarják visszaállítani, sajátos vegyülete a forradalomnak és a romantikának, a császárhoz való hűségnek, a faji és hazaszeretetnek, a miszticizmusnak, állami szocializmusnak, sőt kommunizmusnak. Külföldi szakírók hol „ultra patriotikus reakciónak“, hol „japán fasizmusnak“ nevezik. Főbb pontjai: minden birtok- és tulajdonnak, úgyszintén az iparnak és a bankoknak nacionalizálása; munkások részesedése a gyárak nyereségén, gyermekeknek az állam költségén való felnevelése; társadalmi és agkori biztosítás, választójog minden volt katona és minden családfő részére stb.

Az első lépés ezirányban, azaz a tömegek megszervezése, már évek óta folyamatban van. Japánban több mint 250 hazafias egyesület működik nagyrészt titokban, néhány millió beszervezett taggal. A valóban működő tagok létszáma azonban aránylag csekély. Hogy ezen szervezetek eddig még nem avatkoztak be erélyesebben az államvezetésbe, illetve még nem ragadták magukhoz a hatalmat, sok megfigyelő szerint arra vezethető vissza, hogy a szervezkedés még nem elég szoros és erős és hogy hiányzik a valóban nagy és mindenre elszánt vezéregyéniség. Emlékezetes, hogy néhány évvel ezelőtt az összes jelek arra engedtek következtetni, hogy Araki tábornokra vár ez a feladat, de kül- és belpolitikai nyomásra, uralkodó és kormány el kellett hogy ejtsék. Sokan azonban — külföldön is — mindennek dacára benne látják a jövő nagy emberét.

A titkos egyesületek egyik célja a tett, sőt ha kell, a politikai gyilkosság is, melynek végrehajtója a széles rétegek előtt, még ha a törvény bűnösnek mondja is ki, nemzeti hős. A megisméltó merényletek így néhány év óta Japán belső politikájának egyik sajnálatos jelenségévé váltak. Az első áldozatok 1932-ben Inouye pénzügyminiszter és báró Dán bankigazgató voltak. A panasz ellenük az volt, hogy a yen akkori leértékelésével kapcsolatban több nagy pénzintézetet illetéktelen haszonhoz juttattak a haza kárára. A következő áldozat Inukai miniszterelnök volt, mert politikáját a radikális hazafiak túlpacifisztikusnak találták. A merénylők a „Vértestvérek Egyesületéből“ kerültek ki, melynek tagjai fiatal tisztek, tisztiiskolák növendékei és diákok. A pénzügyvilág erre, a terrorcselekmények behatása alatt és hogy a tisztikart kibékítse, ajándékokkal látta el a hadsereget és gyűjtéseket kezdeményezett a hadifelszerelés javára. 1934-ben ezekből az adakozásokból közel 200 repülőgépet, légelhárító ütegeket, géppuskákat stb. szereztek be. Mindez a tisztikart azonban nem elégitette ki. Elkedvet-

lenítette továbbá az az ellenzéki hangulat, mely a parlamentben Mandzsúria meghódítása kapcsán keletkezett.

Hayashi tábornok hadügyminiszter, Araki utóda, a tisztikar megnyugtására ezért 1934-ben két röpiratot adott ki, amelyekben egyrészt a gazdasági és ipari mozgósítást tárgyalja, másrészt Japán újraépítésének nagy tervét és világpolitikai célkitűzéseit ismerteti részletes reformjavaslatokkal. A röpiratok lényege az egyiknek zárószavában igen tömören a következőkben jut kifejezésre: »Japán részére az 1935/36. évek válságos idők lesznek. Haderónket és haditengerészetünket feltétlenül ki kell építenünk, bármily nagy áldozatokat kell is hoznunk e célból — még nemzetközi vonatkozásban is! Erőssé kell tennünk belső gazdaságunkat, de még ennél is szükségesebbek a törhetetlen erős erkölcsök. E három tényező szorosan egymásba való olvadása biztosítja Japán győzelmét!« Külpolitikai vonatkozásban konkrét célokat nem jelöl ki, ellenben leszögezi Japánnak azon jogát, hogy lakosságának sűrűségére és nyersanyaghiányára való tekintettel megfelelő új területet hódítson — bárhol.

A röpiratok hihetetlen feltűnést és lelkesedést keltettek. Az első kiadás 200.000 példánya napok alatt elfogyott. Mikor azonban néhány hónap múlva a tisztikar rájött arra, hogy a szép terv megvalósítása mily nehézségekbe ütközik, az elégedetlenség és a titkos szervezkedés ismét felütötte fejét. E válságos időszakban, 1935 elején a „Tenno“ (császár) régi japán hagyománynak hódolva, a „Genro“, az öreg tanácsadók intézményéhez nyúlt és visszahívta az ősz Saionji herceget és az ugyancsak öreg Takahasi egykori miniszterelnököt és kiváló pénzügyi szakembert, hogy döntőbírókként szerepeljenek katonák és oligarchák között. Bölcs tanácsaikkal, de főleg tekintélyükkel, rövid időre sikerült is a két párt között némi békét teremteni, mely azonban nem volt tartós. Mikor a kilátásba helyezett újítások és a hadsereg átszervezése késett, a tisztikar újból megmozdult, úgyhogy — 1935 őszén — több ezer tiszt áthelyezése és számos tisztnek a hadsereg kötelékéből való elbocsátása vált szükségessé. Az áthelyezett tisztek egyike akkor lőtte le a hadügyminiszter helyettesét és szűkebb munkatársát, mert benne látták mozgalmuk egyik fő ellenségét.

De ennél sokkal súlyosabb és komolyabb volt az 1936 februárban lezajlott zendülés, mert most nemcsak egyes tisztek, hanem legénység is — egy Mandzsúriába rendelt gyalogezred részei — fellázadt és fegyverrel a kezében fordult szembe előljáróival és a kormánnyal. Tokio és vele az egész ország izgalmas napokat élt át. A zendülők egy százados parancsnoksága alatt, puccsszerűen, a katonai és polgári hatalmat akarták magukhoz ragadni és ehhez számos vezető egyéniség meggyilkolása volt az első lépés. Áldozataik lettek a külügy-, a pénzügy- és a tengerészeti miniszter. A zendülés végleges leszerelése nem volt könnyű feladat, mivel a többi csapat is nagyrészt a lázadókkal rokonszenvezett. A lázadók végre csak a császár közvetlen parancsára adták meg magukat, miután vezetőjük előzőleg harakirit követett el. A felkelés mindennek dacára mégis eredménnyel járt, amennyiben az új kormányban a hadügy- és a külügyi tárca élére a hadsereg jelöltjei kerültek. A zendülés utóhullámai még hónapokig sem csillapultak le.

Az egész országban megnyilvánult a zendülőkkel való együttérzés, melyet 12 halálos ítélet és sok tisztnek súlyos börtönbüntetése sem csökkentett, sőt növelt. Egyébként a Hirota-kormány akkoriában a megijedt parlamenttel megszavaztatta a nagy hadügyi költségvetést, bizonyos mértékben rátette kezét a hadiüzemekre is, de a kapitalizmus letörése mégsem sikerült és így az ellentét utóbbi és a tisztikar között megmaradt.¹

Japánban az utolsó évek folyamán általában az 1936. évet jelölték meg, mint azt a válságos időpontot, amikor Nippon sorsa és jövője eldőlt. A jelek és a kezdet után ítélve azonban úgy lehet, hogy 1937 lesz Távolveleten a válságok éve. A néhány héttel ezelőtt Japánban lefolyt súlyos parlamenti válság egy megismétlődő jelensége az országban dúló belpolitikai harcoknak. Ez alkalommal azonban szerencsére véres áldozatok nélkül. A közvetlen okot Hamada szeiyukai párti képviselő rendkívül szokatlan és heves támadása szolgáltatta, amellyel a parlamentben a hadvezetőséget és a hadsereg politikai szereplését illette. A beszéd után Terauchi tábornok hadügyminiszter a fiatal tisztikartól ösztökélve a Ház feloszlását követelte. Hirota miniszterelnök és a kormány többsége viszont, bár — előbbi mint köztudomású — közel áll a hadsereghöz, ellenezte e követelést és nem érdekelt, hogy ebben őt a haditengerészet támogatta. A hadsereg azonban, úgylátszik idősebb tisztek vezetése alatt, ragaszkodott kívánságához és végül a kormány bukását úgy érte el, hogy a hadügyminisztert, aki aktív tábornok, lemondásra bírta.

Úgy látszott, hogy küszöbön áll a katonai diktatúra! Most azonban ismét, mint minden nagy válságban, közbelépett a már 89 éves Saionji herceg mint „idős államférfi és tanácsadó“. A császárral, a haditengerészetrel és a nagytőkével karöltve javaslatba hozta mint kormányelnököt Ugaki tábornokot, a katonai pártnak kimondott személyes — ellenségét. Erre újabb éles válság állott elő. Terauchi tábornok hadügyminiszter — két malomkő között — nehéz elhatározás előtt állott. Végül azonban úgy oldotta meg a kérdést, hogy mint előljáró nem járult hozzá Ugaki tábornoknak miniszterelnökké való kinevezéséhez. Az indokolás igen jellemzően az volt, hogy „a hadsereg nem bírná el Ugakit mint kormányelnököt, mert megzavarná a tisztikarnak oly nehezen visszaállított politikai fegyelmét“. Ismét a katonadiktatúra szelleme lebegett Tokió felett, de akkor váratlanul, mint már több ízben, megnyugodtak mindkét oldalon a kedélyek és a kormányalakítással Hayashi tábornokot bízták meg, az egykori hadügyminisztert, aki tudvalevőleg a mérsékelt irányzat híve. Nagy harcok folytak különösen a hadügyi és a tengerészeti tárca betöltése körül. Míg a tisztikar erőskezű embereket kívánt, a parlamenti ellenzék természetesen a mérsékelt irányzatú megoldás mellett kardoskodott.

Végül előbbi győzött és Sugiyama tábornok lett a hadügyminiszter. Igen népszerű, „erőskezű“ és, mint mondják, „a jövő embere“. A tengerészeti ügyeket Yonai tengernagy vette át, külföldet járt, jóhírű

¹ The Economist már idézett száma szerint a kapitalizmus minden hatalma dacára, nem meri a nyílt harcot a katonapártokkal, illetve tisztekkel felvenni, mert tudja, hogy a tömegek utóbbiak mögött vannak.

tengerész. Godo ellentengernagy viszont a kereskedelmi és vasúti tárcát vállalta; addig a legnagyobb nehézipari vállalat vezetője volt. Fontos tagja a kabinetnek Juki pénzügyminiszter, bank- és ipar-ember, aki a haderő követeléseit méltányolni fogja, különösen a hadiüzemekre vonatkozóan, továbbá Sato, az új külügyminiszter, bevált diplomata, aki legutóbb párizsi követ volt, s aki legújabban Japán külpolitikáját ismét Angliához közelíti.

Külföldön sokhelyütt azonban ezt a kormányt is csak ideiglenes megoldásnak tartják, mert, ez az általános felfogás, a katonai diktatúra életbeléptetése csak idők kérdése.

Remélnünk kell, hogy Japán népe és kormánya — bárkikből is álljon utóbbi, — idővel mégis csak áthidalja azon állandó feszültséggel telt ellentéteket hadsereg és kapitalizmus, mezőgazdaság és ipar között és így elejét veszi annak a súlyos és állandó belső válságnak, amely nemcsak a Szigetország, hanem az egész világ békéjét veszélyezteti.

Mint már bevezetésünkben kiemeltük, Európa népei nem nézhetik közömbösen a Távolkeleten lezajló eseményeket. Hiszen a keletázsiai és csendesóceáni vidék és Közép-Európa között lehet és van összefüggés és kölcsönhatás. Az összekötő útvonal úgy szárazföldön, mint tengeren különböző nagyhatalmak érdekköreit érinti — és veszélyezteti. Távolkelet hegemoniájáért való küzdelemben Japán és Szovjet-Oroszország között ideiglenesen szünet állott be. Előbbi erélyes hódítási politikájával az ázsiai kontinensen Moszkvát ott éveken át lekötötte, majd defenzívába szorította és rendkívül nagy méretű katonai óvintézkedésekre készítette. De ezáltal egyúttal gátat vetett a bolsevizmus terjeszkedésének kelet és délkelet felé. Ha e tekintetben Japánt elsősorban önző célok és érdekek is vezették, Európa mégis el kell hogy ismerje azon fontos szolgálatokat, melyeket Nippon ott mindkét vonatkozásban eddig teljesített. Legújabban, amióta az oroszok helyzete a Csendes-óceán partvidékein látszólag megszilárdult, — Blücher marsall vörös szibériai hadserege! — politikájuk Európában ismét élénkebb és támadólagos lett. A Szovjet katonai súlyát újból Nyugat felé helyezte át. Szélső előőrsei Csehszlovákián át a Dunamedencében, nyugaton pedig Spanyolországon át az Atlanti-óceán partjain állanak: a vörös csillagos-sarlós zászló pedig a Földközi-tengeren leng.

Távolkeleten Japán eddig egyedül harcolt a bolsevizmus ellen. Most Németország is ez irányban van. Érthetetlen volna, ha nem követné a többi nagyhatalom is. Ezen arcvonalból Magyarország sem maradhat ki, mely a tanácsuralmat saját testén érezte és a Szovjet nyugati előtörésének első áldozata lehet. Sárga veszedelmet emlegetnek mind gyakrabban, mikor Japán nagyhatalmi politikájáról van szó és elfelejtik amellet a sokkal borzasztóbb és sokkal közelebről fenyegető vörös veszedelmet.